

Terbe Erika
ELTE

Mit gondolnak a mai egyetemisták a nyelvrokonság kérdéséről?*

1. Sajnovics János Demonstratio című munkája indította el a magyar nyelv eredetének tudományos kutatását. Az 1880-as évekre az összehasonlító nyelvtudomány módszereinek segítségével meggyőzően bizonyítottá vált, hogy a magyar nyelv az uráli nyelvcsalád tagja, annak a finnugor ághoz tartozik, és a közelebbi rokonai az obi-ugor nyelvek.

Azonban míg a tudományos élet konszenzusos tényként kezeli a magyar nyelv eredetével kapcsolatos tudományos álláspontot, a nyelveredet kérdésével foglalkozó érdeklődők körében gyakran tapasztalhatunk bizonytalankodást, kétségbe vonják nyelvünk finnugor eredetét (BERECZKI 2010, HEGEDŰS 2003, RÉDEI 1998).

Egyetemi oktatóként is gyakran tapasztalom a hallgatók kételkedését, még a magyar szakra jelentkező egyetemi hallgatók között is találkozom bizonytalan véleménnyel. Vajon mi lehet az oka, hogy közel 150 évvel a nyelvrokonság tudományos bizonyítása után is felbukkannak és virágoznak alternatív nyelvrokonítások, és a művelt, iskolázott emberek is hitelt adnak ezeknek a nézeteknek?

Ahhoz, hogy képet kapjunk, hogy miként gondolkodnak az egyetemisták erről a kérdésről, egy kérdőíves felmérést végeztem. Ez nem egy reprezentatív felmérés, de talán rávilágít a hallgatók gondolkodására, illetve azokra a zavarokra, amelyek a témát jellemzik. A kérdőív bevezető kérdése a hallgatók általános érdeklődését mérte fel, azt követően tíz kérdésben a magyar nyelvrokonságra vonatkozó állításokat kellett véleményezniük, és végül saját választ vártam arra, hogy milyen alternatív nyelvrokonító véleményekkel találkoztak.

Összesen 154 fő vett részt a felmérésben, ebből 96 fő elsőéves magyar szakos, 11 fő másodéves magyar alapszakos, 6 fő harmadéves magyar alapszakos, 17 fő másodéves, nem magyar alapszakos és 24 fő ötödéves magyartanár szakos egyetemi hallgató volt. A vizsgálat ideje: 2019. szeptember 13–19., a kérdőívet egyetemi tanórákon töltötték ki. A papíralapú kérdőív anonim volt, mindössze a képzés típusát (BA/MA/OTAK), a szakpárt és az évfolyamot kellett megadni.

A tanulmányban a kérdések vastagítva és sorszámozva jelennek meg.

2. Elsőként arra kérdeztem rá, hogy mennyire érdekli a hallgatókat a nyelvrokonság kérdése.

Egy tudományos ismeretterjesztő előadáson választhat a témák közül.

Ön melyiket hallgatná meg legszívesebben? Rendezze sorrendbe 1–4-ig!

- 1.1. Az idegen szavak szerepe napjaink nyelvhasználatában
- 1.2. Romlik-e a magyar nyelv?
- 1.3. A magyar nyelv eredete
- 1.4. Az internetes nyelvhasználat jellegzetességei

* Jelen szöveg a 250 éves a Demonstratio – Tudományos konferencia és pedagógus kerekasztal Sajnovics János műve megjelenésének 250. évfordulója alkalmára készült vitaindítóm kibővített változata.

Mind a négy téma gyakran előkerül az átlagemberek beszélgetésében is. Ezek közül a nyelvromlás fogalma talán nem annyira ismert. Nyelvromlásról a nyelvészet iránt érdeklődő laikusok szoktak beszélni. Általában az idegen szavak túlzott terjedését vagy az új nyelvi jelenségeket, esetleg az igénytelen nyelvhasználatot kifogásolják, és féltik a nyelv jövőjét. A nyelvi változások sajátosságait nem ismerő beszélők gyakran nem tudják értelmezni a nyelvhasználat bizonyos módosulásait. A tudományos szemlélet szerint a fejlődés és a romlás a nyelvvel kapcsolatban nem használható fogalmak, mert értékítéletet tartalmaznak. A nyelvi változás összetett folyamat, egyszerre van jelen benne a gazdagodás és szegényedés, keletkezés és eltűnés (KISS 2012).

Nos, nézzük: hogyan választottak a diákok? A kapott eredményeket egy táblázatban foglaltam össze:

I. táblázat
Témaválasztás

Helyezés	I.1.	I.2.	I.3.	I.4.
1.	32%	39%	15%	14%
2.	38%	21%	12%	28%
3.	24%	24%	18%	34%
4.	6%	16%	55%	24%

Az eredmények azt mutatják, hogy a diákok legkevésbé a magyar nyelv eredetéről szeretnék előadást hallgatni, 55 százalékuk a 4. helyre sorolta. A témák sorrendje az érdeklődés szerint:

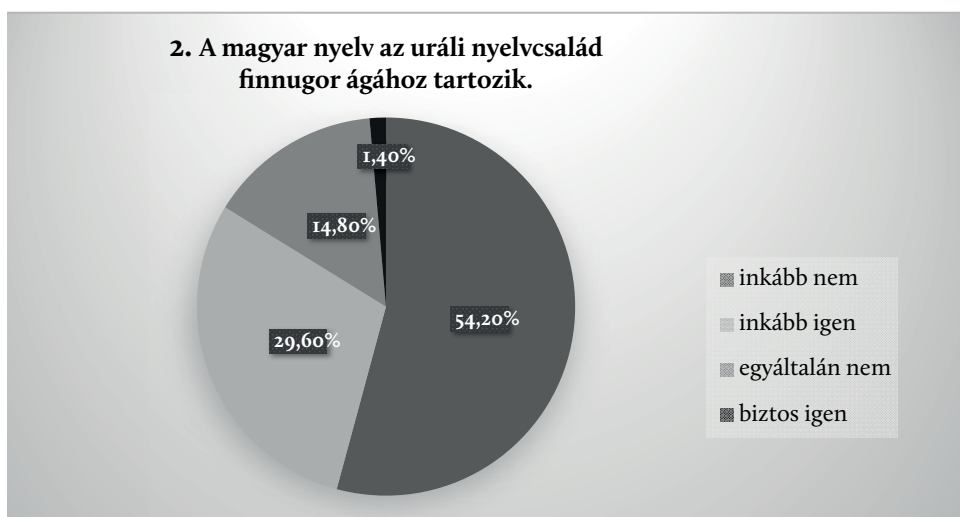
1. Romlik-e a magyar nyelv?
2. Az idegen szavak szerepe napjaink nyelvhasználatában
3. Az internetes nyelvhasználat jellegzetességei
4. A magyar nyelv eredete

3. A második kérdéscsoport arra vonatkozott, hogy a nyelveredettel kapcsolatos különböző állításokat miként ítélik meg.

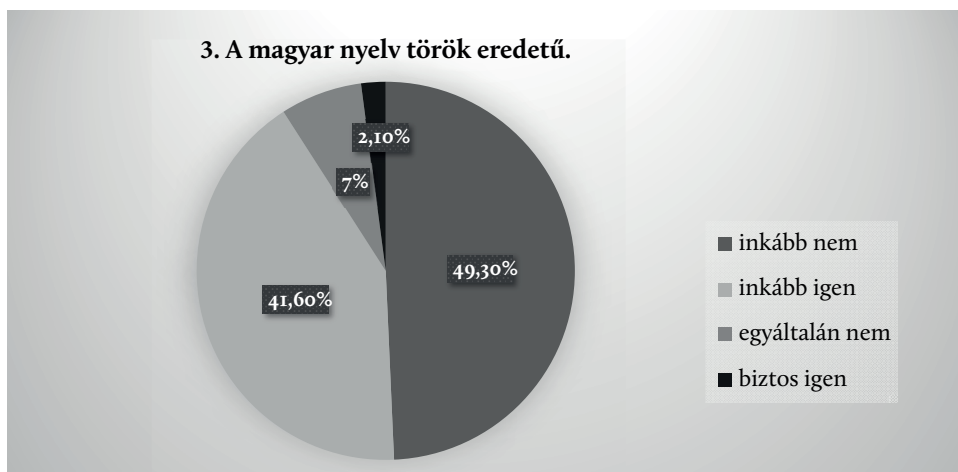
Egyetért az alábbi mondatokkal? Értékelje az állításokat az *egyáltalán nem (EN)*, *inkább nem (IN)*, *inkább igen (II)*, *biztosan igen (BI)* skálán!

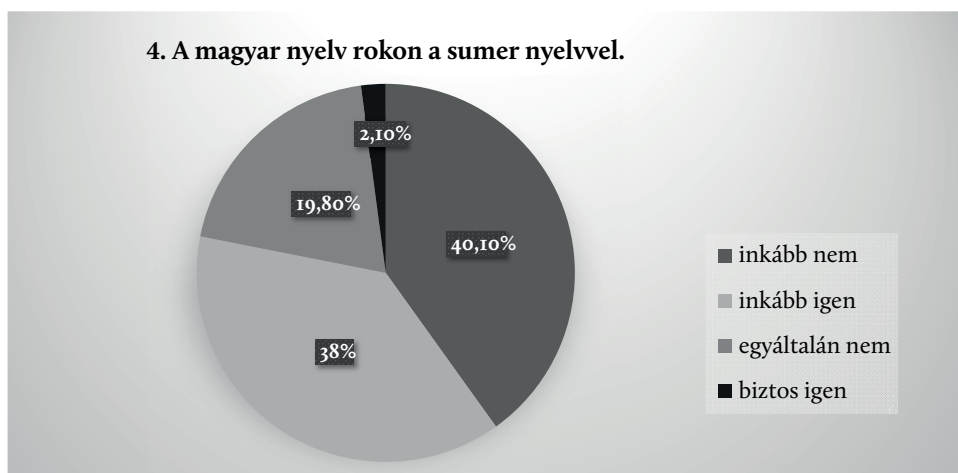
A válaszokból kiderül, hogy a hallgatókban van némi kétely, nem tekintik minden szempontból bizonyítottnak a nyelv eredetével kapcsolatos állításokat.

Látható, hogy a válaszadó hallgatók több mint 15%-a nem nagyon hiszi el, hogy a magyar nyelv a finnugor nyelvcsaládhoz tartozik. Csak a harmada mondja, hogy teljesen biztos benne. Ez meglehetősen alacsony arány.

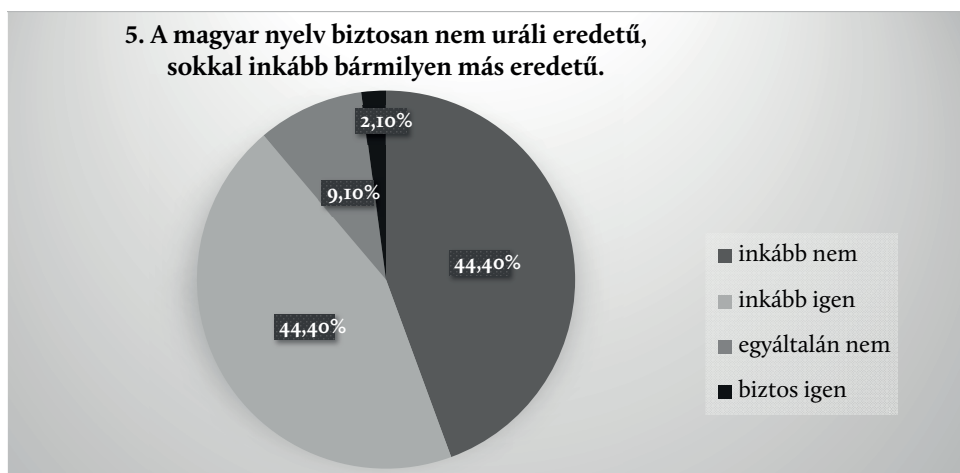
A magyar nyelvet sok más nyelvvel rokonították már, állítólag több mint 230 dilettáns nyelvhasználatánál tartunk. A feltételezett török–magyar nyelvrokonságnak nagy történelmi hagyománya van nálunk, különösen a 19. század második felében volt népszerű elmélet. Tény, hogy történelmünk során többször is érte a magyarságot török nyelvi hatás, a leg-hosszabb és legmélyebb a honfoglalás előtt, az 5. századtól a 9. századig. A magyar nyelv ótörök jövevényszavainak a száma kb. 500. A két nép történelme többször egybefonódott, igazolható a tartós együttélés, de a nyelvrokonság nem (Bereczki 2010: 30–34, Nádasy 2010, Rédei 1998: 57–73, Róna-Tas 1997: 246–250). Ezt a válaszadó diákok többsége is így látja.

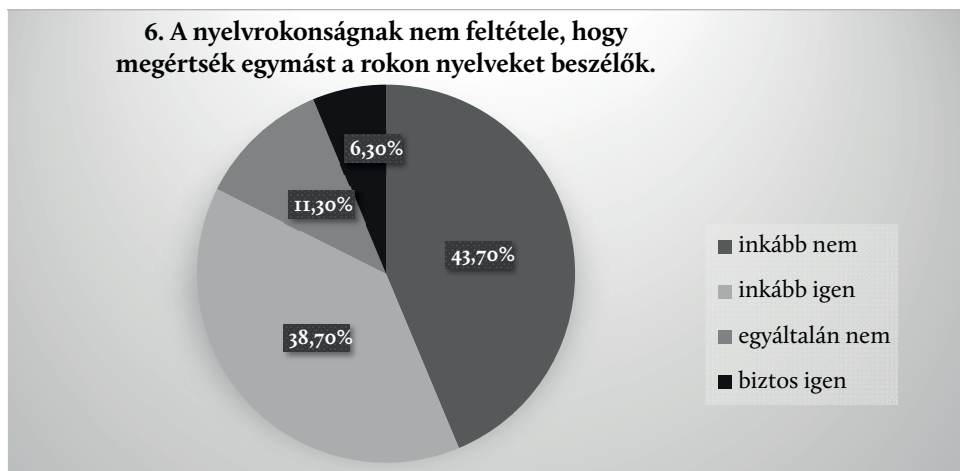
A sumer nyelvet a világ csaknem valamennyi nyelvvel, nyelvcsaládjával rokonították már, de eredmény nélkül. A sumert a mai Bagdadtól délre beszélték, 4000-5000 évvel ezelőtt. A tudományos vizsgálatok semmiféle szókincsbeli egyezést vagy szabályos hangmegfeleltetést nem találtak a sumer és a magyar nyelv között. Tény, hogy a sumer is agglutináló nyelv, tehát ragokat használ a mondatbeli viszonyításokra, de ez sok más nyelvre is igaz.

Az áltudományos magyar–sumer szóhasonlításokat az önkényesség és sok esetben a csalás jellemzi. A követői nincsenek tisztában nyelvészeti alapismeretekkel sem, és elutasítanak minden korábbi kutatási eredményt (BERECZKI 2010: 38–39, RÉDEI 1998: 85–103).

A hallgatói válaszok azt mutatják, hogy ezt a rokonítást már kevesebben utasítják el, mindössze 40% mond rá biztos nemet. A diákok több mint 20%-a elképzelhetőnek tartja a két nyelv rokonságát.

Ez a kérdés elég provokatív volt, és az derül ki, hogy a válaszadó hallgatók közül kb. 10% bármilyen más eredetet jobban el tud fogadni, minthogy uráli legyen a magyar nyelv. Az adat különös, hiszen a sumer–magyar rokonítást a válaszadók 21,9%-a elfogadhatónak tartja.

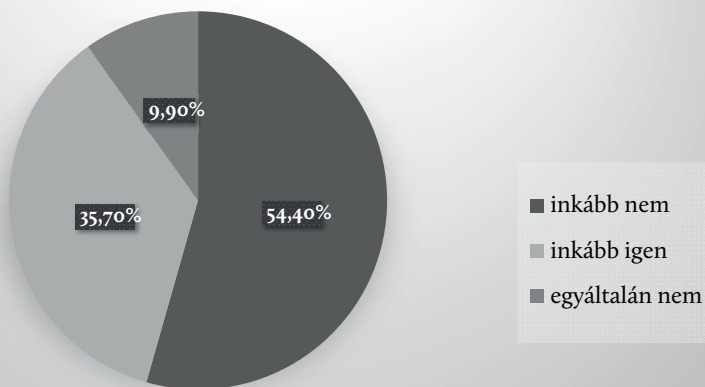

Azok a nyelvek, amelyek több ezer éve váltak el egymástól, és teljesen megszűnt köztük az érintkezés, olyan komoly változásokon estek át, amelyek hatására ma már

nem értik meg egymást a beszélők. Ebben az esetben nem is az azonosságok, hanem a szabályos eltérések, tendenciaszerű nyelvi változások mutatják a két nyelv összetartozását. Azoknál a nyelveknél, ahol az elválás nem olyan régen történt meg, és földrajzilag sem kerültek távol egymástól, előfordulhat, hogy a rokonnyelvet beszélők valamennyire megértik egymást, ilyenek például a szláv nyelvek (TERBE 2015). Azonban ez semmi esetre sem tekinthető kritériumnak. Bár a hallgatók többsége is így vélekedik, de nem elhanyagolható az ellentábor sem.

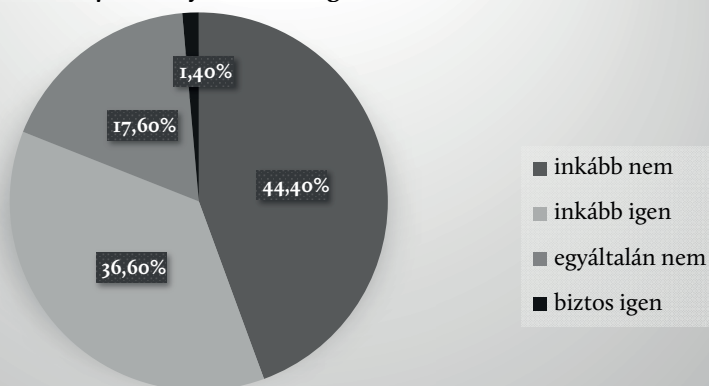
Az állítás értékelésénél a válaszadónak különösen figyelnie kellett, hiszen nem az állítást kellett értékelni, hanem az egyetértés mértékét.

7. Két nyelv rokonságát bárki be tudja bizonyítani.

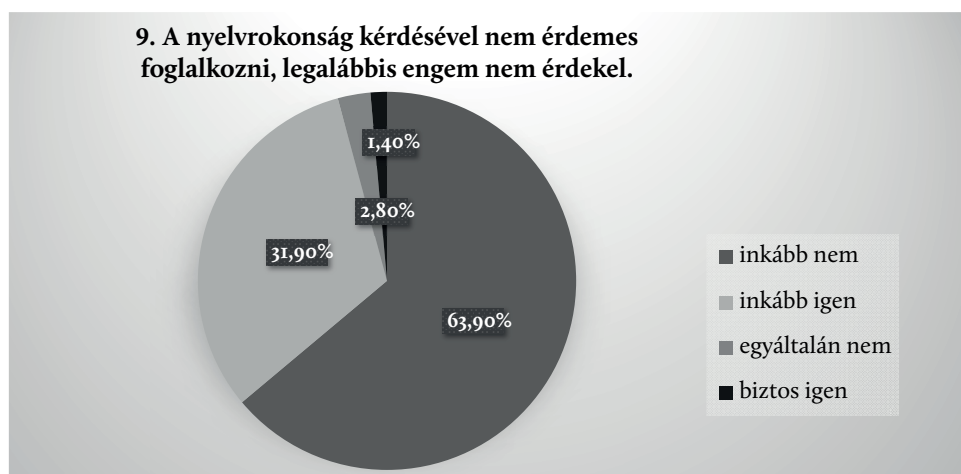

A nyelvrokonság bizonyítása tudományos kérdés, megfelelő képzettség szükséges hozzá. A hallgatók nagy többsége is így gondolja, kérdés, hogy vajon az a 9,9% magáról is feltételezi-e ezt a képességet. Olyan válasz nem érkezett, amely szerint biztosan igaz ez az állítás, ezért a diagramban is csak háromféle válasz látható.

8. Két nép közös történelmi múltja egyértelmű bizonyíték a nyelvrokonságra.

Attól, hogy két nép történelme összekapcsolódik, a nyelvük eredete eltérő lehet. A magyarság történelme során óiráni, ótörök majd különféle szláv népekkel került kapcsolatba. Az együttélés során számtalan jövevényszó került a nyelvünkbe, de ez semmiképpen sem lehet a nyelvrokonság bizonyítéka. A válaszokból az látszik, hogy a hallgatók kb. ötöde a közös történelmi múltat elegendő feltételnek tartja a nyelvrokonság bizonyítására (NÁDASDY 2010).

Megnyugtató látni, hogy az egyetemi hallgatók fontosnak tartják ezt a kutatási területet. Bár az 1. kérdésnél a négy felvetett téma közül ez volt a legnépszerűtlenebb, összességében mégiscsak érdekli őket.

A régészeti leletek csak közvetett bizonyítékok lehetnek, a nyelvészeti kérdésekre nem adhatnak feleletet. Azt meg lehet állapítani, hogy az adott lelet mely kultúra része volt, de hogy az ott élő emberek milyen nyelven beszéltek, csak igen szerencsés esetben derül ki. Az emberi csontok genetikai vizsgálata csak a származásról

szolgált adatokat, de a genetikai rokonság nem azonos a nyelvrokonsággal. Különböző származású emberek beszélhetnek azonos nyelvet (RÉDEI 1998: 17–31).

Az igen és a nem válaszok aránya meglepően kiegyenlített: 54,3% – 45,3%.

A válaszok egyenkénti értékelését követően érdemes elmélyedni a részletekben is.

Az 1. megállapításra – *A magyar nyelv eredetét kétséget kizáróan bizonyították a tudományos vizsgálatok.* – 22 „egyáltalán nem” (EN) válasz érkezett. Azt vizsgáltam, hogy a kategorikus elutasítás okai kideríthetőek az ezt következő négy megállapítás értékeléséből. Megnéztem, hogy ez a 22 adatközlő miként válaszolt azokra a kérdésekre, amelyek a nyelvrokonságra vonatkoztak.

2. megállapítás, miszerint *A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád finnugor ágához tartozik* 3 (B1), 16 (I1), 2 (IN), 1 (EN).

3. *A magyar nyelv török eredetű.* 1 (I1), 14 (IN), 7 (EN).

4. *A magyar nyelv rokon a sumer nyelvvel.* 1 (B1), 4 (I1), 11 (IN), 5 (EN) 1 nem tud válaszolni.

Időnként érdekes ellentmondások bukkannak fel a válaszok között. Az a benyomás alakult ki, hogy a hivatalos, tanult válasz és az egyéni vélemény keveredik: miközben „biztos igen”-re veszi, hogy az uráli nyelvcsalád finnugor ágához tartozik a magyar, „inkább igen”-t mond a sumer rokonságra. Tendenciaszerű válasz: 10 esetben „biztos igen”, 16 esetben „inkább igen” az uráli nyelvcsalád finnugor ágához tartozik magyar nyelv, de „inkább igen” rokonságban áll a sumer nyelvvel. Mintha a sumer is finnugor nyelv lenne...

Az is észrevehető, hogy szövegértési nehézségekből is fakadhatnak az önellentmondások.

4. A záró kérdések arra vonatkoztak, hogy milyen alternatív elméleteket ismer a hallgató.

Találkozott már olyan véleménnyel, könyvvel, internetes oldallal, amely szerint a magyar nyelv nem uráli eredetű? Milyen alternatív elméletet támogatott a mű? Milyen érvekkel támasztotta alá a szerző a véleményét?

Többet találtak már dilettáns nyelvrokonításokkal, könyvcímet azonban senki sem írt. A fő forrás az internet, itt sajnos ellenőrizetlenül terjedhetnek a tudománytalan művek. Néhányan arról is írtak, hogy az iskolában, a tanáraiktól hallottak efféle elméleteket, mások baráti körben, családban beszéltek erről. Többet írták, hogy ugyan konkrét művet vagy forrást nem tudnak megemlíteni, de a közbeszédben gyakran előkerül a téma (JUNTTILA 2010, TERBE 2015).

Sokan voltak olyanok is, akik azt írták, hogy nem olvasnak ilyesmit, nem találtak ilyen olvasmánnyal, vagy ha igen, nem emlékeznek a részletekre, „láttam, de nem olvastam”, – írja egyikük, miközben elképzelhetőnek tartja a sumer rokonságot.

A leggyakoribb rokonítások a török és a sumer mellett a kínai, japán, indiai, mongol, de előkerül a szíriusi rokonság is.

Néhány tanulságos példa:

(1) „Egy matematika tanár állította, hogy a magyar sumer eredetű, érvei nem voltak, csak támadta a nyelvészeket, hogy hülyeségeket tanítanak a diákoknak.”

(2) „Egy gimis történelemtanárom mesélt egy olyan elméletet, amely szerint a magyarok a Szíriuszról származnak.”

(3) „Láttam cikket a sumer nyelv rokonságáról is, de nem olvastam el.”

(4) „Az elmélet szerint volt egy ősi 20 000 éves magyar kultúra és a magyar nyelv a göröghöz hasonlóan nem sorolható be egyik nyelvcsaládba sem, önálló ősi nyelv

(5) „Tanulmányaim végett főleg olyan elméletekkel találkoztam, amik inkább rá-cáfolnak a magyar nyelv finnugor eredetére. Ezzel én sem értek egyet, hogy a magyar nyelv a finnugor családba tartozik.” – írja egy 2. éves BA-s török szakos hallgató.

Az egyetemi hallgatók körében végzett vizsgálat elég jól reprezentálja a mai közvélekedést erről a témáról, körükben is sok a bizonytalankodó, kételkedő vélemény. Összességében elmondható, hogy az egyetemre frissen bekerülő hallgatók körében jóval nagyobb volt a bizonytalanság, mint a felsőbb éveseknél. A legbiztatóbbnak az 5. éves tanár szakos hallgatók körében végzett felmérés mutatkozott. És bár a felsőbb éves diákok válaszaiban már tetten érhető a kritikai gondolkodás, de azért a helyzet korántsem megnyugtató.

Kulcsszó: nyelvrokonság, alternatív teóriák, attitűdvizsgálat, egyetemisták nézőpontja.

Hivatkozott irodalom

BERECZKI GÁBOR 2010. Tévtanok, rögeszmék a magyar őstörténet kutatásában. In: HONTI LÁSZLÓ szerk., *A nyelvrokonságról. Az török, sumer és egyéb áfium ellen való orvosság.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 31–44.

HEGEDŰS JÓZSEF 2003. *Hiedelem és valóság. Külföldi és hazai nézetek a magyar nyelv rokonságáról.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

JUNTTILA, SANTERI 2010. Áltudomány és nemzeti őstörténet: európai példák. In: HONTI LÁSZLÓ szerk., *A nyelvrokonságról. Az török, sumer és egyéb áfium ellen való orvosság.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 255–276.

KISS JENŐ 2012. *A magyar nyelv és nyelvközösség.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

NÁDASDY ÁDÁM 2010. A gonosz Budenz. *Élet és Irodalom.* 2010. április 23. (http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/a-gonosz-budenz.html)

RÉDEI KÁROLY 1998. *Őstörténetünk kérdései.* Balassi Kiadó, Budapest.

RÓNA-TAS ANDRÁS 1997. *A honfoglaló magyar nép.* Balassi Kiadó, Budapest.

TERBE ERIKA 2015. A változó nyelv. In: ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES – RAÁTZ JUDIT – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Mozaikok a magyar nyelvről és a nyelvhasználatról. Segédkönyv az anyanyelvi kritériumvizsgálathoz.* Bölcsész- és Művészetpedagógiai Tananyagok 10. ELTE, Budapest. 132–144.

What do today's university students think about the question of linguistic affinity?

The scientific research of the origins of the Hungarian language was started by János Sajnovics's *Demonstratio*. By the 1880s, due to the methods of comparative linguistics, the idea that the Hungarian language belongs to the Uralic family of languages, to the Finno-Ugric branch, and is one of the Ugric languages was convincingly proven.

However, while the academic community treats the scientific standpoint on the origins of the Hungarian language as a fact, it can often be observed that amongst those non-professionals who are interested in the matter many question credibility of the Finno-Ugric theory.

As a university professor I often experience the doubt of the students, even amongst those who are on the Hungarian literature and linguistic Major, in connection with the origins of our language. What can be the reason behind the rise of alternative theories in connection with the Hungarian linguistic affinity, even approximately 150 years after the Finno-Ugric relationship was scientifically proven?

To get a clear idea of the university students' point of view regarding the matter, a questionnaire survey was carried out at in September 2019. The research also shows the controversial viewpoints that are present in connection with the subject.

Keywords: Hungarian linguistic affinity, alternative theories, attitude research, university students' point of view.